

PIRMASIS

- BEŽDŽIONĖLĖS ŠOKIS 19
- KRONIKA
- KITAME NUMERYJE

KULTŪROS ŽEMĖLAPIS

- KINO TEATRAI
- TEATRAI
- KONCERTAI
- PARODOS 1
- VAKARAI
- ĮVAIRŪS
- LR KULTŪROS LAIDOS

AKTUALIJOS

- AIDO MARČENO VAIKYSTĖ 31
- PASIAIŠKINIMAS 3

KNYGOS

- Donata Mitaitė. POEZIJOS GURMANAS ATSIŠVEIKINA
- Irena Šerytė. ŽVILGSNIS Į RORA PASAULĮ 3
- SKAIČIAI
- ŽAVŪS NEVYKĖLIAI 2
- NEPRARASTOJI KARTA. SILUETAIR IR SPALVOS 8
- NAUJOS KNYGOS

MUZIKA

- ESU PRATĖS PRIE SĖKMIŲ IR NESĖKMIŲ... 2

TEATRAS

- TEATRO DEŠIMTMEČIO ŠVENTĖ

KINAS

- THEMERSONAI
- DIANOS IR KORNELJAUS MATUZEVIČIŲ FILMO "NUEINANČIOS VASAROS TEATRAI" PREMĖRA 2

DAILĖ

- Janina Bielinienė. METŲ KNYGA "PLUNGĖS DEKANATO SAKRALINĖ ARCHITEKTŪRA IR DAILĖ" →
- Vidas Poškus. MERGELĖS PAKLYDĖLĖS 1

NAUJI FILMAI

- Rasa Paukštytė. SAUSIO NEHOLIVUDINIAI

POEZIJA

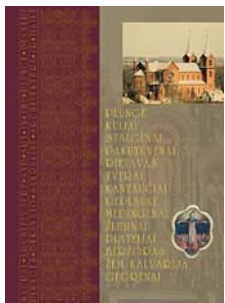
- DIANA PAKLONSKAITĖ 15

PROZA**DAILĖ**

METŲ KNYGA "PLUNGĖS DEKANATO SAKRALINĖ ARCHITEKTŪRA IR DAILĖ"

Janina Bielinienė

[skaityti komentarus]

PLUNGĖS DEKANATO SAKRALINĖ ARCHITEKTŪRA IR DAILĖ. V.: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2005.

Tarpukario Lietuvoje nebuvo tradicijos tyrinėti bažnytinį meną nebuvo parengtų menotyrininkų. Turėjome vieną daktarės H. Kairiūkštytės-Jaciniienės užsienyje parašytą studiją apie Pažaislio vienuolyną. Dailėtyrininkas M. Vorobjovas, filologas J. Grinius, rašė apie Vilniaus meną, paliko vieną kitą mintį apie Vilniaus bažnyčias. Kunigas K. Jasėnas, kompiliavęs meno istoriją, paminėjo keletą Lietuvos religinio meno kūrinių. Buvo paskelbti keli straipsniai žurnaluose, agituojantys kaupti sakralinį meną. Nepageidaujama ši tema buvo ir sovietinėje Lietuvoje. Tik atkūrus nepriklausomą Lietuvą meno istorikai ir istorikai ėmė tirti sakralinį paveldą.

2005 m. Vilniaus dailės akademijos leidykla išleido kolektyvinę monografiją apie Plungės dekanato sakralinę architektūrą ir dailę. Imdamasi tokio darbo, leidykla buvo įsibėgėjusi šiame bare: parengusi krikščioniškosios ikonografijos žodyną, išspausdinusi Lietuvos vienuolynų vadovą, A. Jankevičienės studijas apie Lietuvos medinę sakralinę architektūrą, koplytėles, A. Butrimo knygą, skirtą Telšių kraštui, kolektyvines monografijas apie Tytuvėnų, Žemaičių Kalvarijos vienuolynus ir bažnyčias. Daugelyje leidinių buvo skelbti moksliniai straipsniai, vertinantys religinio meno paveldą.

Knygos apie Plungės dekanatą pratarėme ir įvadė jos sudarytojas A. Butrimas paaiškina, kaip laiko tėkmėje buvo suformuotas Plungės dekanatas, glaustai aptaria Žemaitijos regiono kultūrinio landsafto ypatybes, nulėmusias bažnyčių statybų vietas, įvardija fundatorius nuo Kazimiero Jogailaičio laikų pirmųjų vyskupų iki ūkininkų, gausiai aukojusių bažnyčių statybai, sumini architektus, statytojus, interjerų kūrėjus, tarp kurių būta žymių menininkų profesionalų ir liaudies meistrų. Autorius įrodo, kad Plungės dekanato bažnyčių architektūroje ir meno kūriniuose Vakarų Europos kultūros įtakos ryškesnės nei Rytų Lietuvoje. Taip pat pristatomi knygos autoriai, tarp kurių yra patyrusių istorikų, dailėtyrininkų, mokslo daktarų, dėstytojų ir doktorantų.

Plungės dekanatui priklauso 16 parapijų. Tai didžiausias dekanatas Telšių vyskupijoje. Kiekvienos parapijos ir bažnyčios istorijos savitumui, išlikusioms meno vertybėms išryškinti pasirinkta vienoda struktūra: aprašoma istorinė parapijos ir bažnyčios raida, nurodomi fundatoriai, rėmėjai, analizuojama statybos eiga, perstatymai, remontai, eksterjero ir interjero savitumai. Apie tai rašo A. Miškinis, K. Misius, M. Paknys, A. Butrimas, J. Klietkutė-Peleckienė. Bažnyčių architektūros savitumus nagrinėja R. Butvilaitė, vienos kitos bažnyčios architektūrą A. Jankevičienė, N. Lukšionytė-Tolvaišienė, J. Liškevičienė, altorių istorinę, plastinę raidą D. Klajumienė, šventovėse esančių paveikslų ir jų aptaisų meniškumą D. Ramonienė. Porą paveikslų analizuoja J. Liškevičienė ir N. Markauskaitė. Taikomosios dailės kūrinių liturginių reikmenų, procesijų inventorių meninę vertę analizuoja L. Griciūtė. Vargonų ir varpų žinovai G. Povilionis ir P. Šverebas aiškina šių muzikos instrumentų kilmę, amžių ir vertę. Liaudies kalvių kryždirbių kūrinius pristato A. G. Zinkevičiūtė.

Lietuvos miestų ir miestelių urbanistinę raidą daugelį metų tyrinėjantis A. Miškinis konstatuoja, kad Rietavo, Tverų, Žemaičių Kalvarijos bažnyčios lėmė miestelių kompoziciją, formavo jiems būdingą panoramą, atitinkančią jų erdvės mastelį, optimaliai derančią su pastatais, parodo, kaip, sovietmečiu bandant pakeisti Rietavo centro kompoziciją, buvo "sunaikinta centro klasicistinė kompozicija, aikštė įgavo kitą vaizdą" (p. 216). Autorius aiškina Platelį bažnyčios atitolimo nuo centro priežastis, dėl kurių miestelio "architektūros visuma nemažai prarado", nes "aikštę formuojančių pastatų grupė tarsi neužbaigta be tradicinio daugumos Lietuvos miestelių akcento. Dėl šių priežasčių Plateliai nepasižymi miesteliams įprasta panoramos vienove" (p. 453).

Žemaitijos istorijos ir visų Lietuvos bažnyčių tyrėjas K. Misius Plungės bažnyčios istoriją suskirsto į du periodus. Pirmiausia aptariami įvykiai nuo XVI a. vidurio iki XX a., paskui su smulkmenomis aprašoma komplikauta mūrinės bažnyčios statyba, trukusi tris

Kultūros kalendorius
nuo 2009 m. Lapkričio

P A T K P Š S

						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

		1	2	3
4	5	6	7	8
9	10	11	12	13
14	15	16	17	18
19	20	21	22	23
24	25	26	27	28
29	30	31		

Nuorodos

Kultūros diskusijų
foramas,
Kultūros vartai,
Kultūros institucijos,
Meno galerijos,
Meno bankas

„DAILĖ“, „VILNIUS“,
„7 MENO DIENOS“,
„ŠIAURĖS ATĖNAI“,
„LITERATŪRA IR MENAS“,
„NEMUNAS“,
„UŽUPIO ŽURNALAS“

Lietuva internete

• Kazimieras Alekna. STAPUKIOKO DAINA	1
VERTIMAI	
• William Heinesen. PILIES ŠVIESA IR ŠEŠELIAI	4
MENO DIS/KURSE*/ AKTYVIOS JUNGTYS	
• TRANSHUMANISTINIO MENO MANIFESTAS	
AKTYVIOS JUNGTYS/ JAUNIMO PUSLAPIAI	
• APIE TAI, KAIP BARAS TRANSFORMAVOSI Į LITERATŪRINĮ PERSONAŽĄ MAGĄ	27
• Jurgita Jasponytė. APLINKOS, ARBA VILNIUS NR. 1	1
• Ieva Jusionytė. REVOLIUCIJA IR TAPATYBĖ	3
PAVELDAS	
• Rapolas Vedrickas. MENO VERTYBIŲ TYRIMAI LUVRE	
KRONIKA	
• BAMBEKLIAI IR LINKSMUOLIAI	
SKELBIMAI	
• KONKURSAS	1
DE PROFUNDIS	
• JACEK MATECKI	7

dešimtmečius. Pirmame periode autorius išskiria papapines mokyklos reikšmę. Pateiktos daugiaplanės lentelės rodo mokinių ir parapijos gyventojų kaitą tarpukariu. Pasak autoriaus, ženkliai buvo kapucinių pastoracinė, šviečiamoji, kultūrinė veikla. Trumpuometis biografijomis pristatomi Plungėje ir Kulių parapijoje XIX–XX a. dirbę kunigai. Glaustai aprašomos Kulių, Šateikių, Gegrėnų, Gintališkės, Platelių bažnyčios, kurių kaita ir būklė priklausė nuo čia pat esančių dvarų besikeičiančių savininkų valios, jų dosnumo. Platelių bažnyčią K. Misius laiko seniausia šiaurės vakarų Žemaitijoje. Bažnyčios statytojas buvęs Stanislovas Kešgaila, valdęs Platelių 14861527 metais. Per Pirmąjį pasaulinį karą, vokiečių okupacijos metais, gana greitai buvo pastatyta ir įrengta Stalgėnų bažnyčia. 1918 m. balandžio 17 d. gautas leidimas statyti, o spalio 2 d. vyskupas P. Kaveičius ją pašventino, nors vidaus įrangai užbaigti dar prirėkė pusmečio. Žemę dovanoję, darbus atlikę, lėšas surinko vietiniai ūkininkai.

M. Paknys aptaria Rietavo, Medingėnų, Lieplaukės, Kantaučių maldos namų, eksterjerus ir interjerus. Daugiau dėmesio skiria Tverų bažnyčios istorijai: kaip keitėsi bažnyčios išorė ir vidus XVII–XVIII a. prieš didįjį gaisrą ir po jo. Keturi bažnyčios variantus vienijo ir sprendimus diktavo išlikęs pirmosios bažnyčios (XVII a. pradžia) mažas stebuklingas švč. Mergelės Marijos paveikslėlis, "tiesioginė visų keturių Tverų bažnyčių sąsaja" (p. 272).

R. Butvilaitė rūpėjo išsiaiškinti, kaip Plungės dekanate profesionalioji architektūra smelkėsi ir susipynė su vietine liaudies architektūros tradicija, kaip buvo derinami baroko, neogotikos ir naujųjų laikų stilių elementai sakraliniame pastate. Būdingiausia tokių elementų dermė randama Tverų bažnyčios eksterjere ir ypač interjere. Medingėnų bažnyčios mediniame pastate, teigia autorė, ryškus profesionalios mūrinės neogotikos atkartojimas. Kantaučių bažnyčios eksterjere ženklios romantizmo idėjos, susipynusios su neogotikos formomis: "Bažnyčios interjero neogotikos motyvus nustelbia liaudiškos architektūros, derintos su klasicizmo, baroko elementais, pobūdis" (p. 325). Analizuodama Šateikių bažnyčios neogotikinį mūrinį pastatą, R. Butvilaitė aptaria neogotikines formas, nuo kurių priklauso fasadų proporcijos, ritmas, siluetas, lygina visa tai su kitomis Lietuvos ir užsienio tokiu stiliaus bažnyčiomis. Medinę Gegrėnų bažnyčią laiko tipišku Žemaičių provincijos liaudiškos statybos maldos namų pavyzdžiu. Visai netyrinėtą Plungės kapinių koplyčią vertina kaip klasicizmo architektūros variantą: "funkciniu-tipologiniu ir meniniu požiūriu jos išraiška artimiausia romantizmui, tiksliau, romantiniam klasicizmui, kuris Lietuvos sakralinėje architektūroje sudarė savitą atšaką" (p. 110).

N. Lukšionytė-Tolvaišienė, istorizmo architektūros tyrėja, susidomėjo Plungės bažnyčia, kaip būdingu šio stiliaus pastatu, ir visą dėmesį sutelkė į eksterjerą. Ji pabrėžia, kad interjeras buvo nuosekliai derinamas prie pastato išorės stiliumi. Tyrinėtoja, Rietavo bažnyčią priskyriusi ankstyvojo istorizmo stiliui, ryškina jos išorės savitumus. Interjerui skirta vos keletas sakinių. Gal dėl to, kad interjerų kompozicijų elementus nagrinėja kiti knygos autoriai.

Altarių istorinę ir plastinę raidą analizuoja D. Klajumienė. Inventorinės knygos, vizitacijos aktai konstatuoja altorių esamą būklę, bet neatskleidžia jų kūrimo eigos, nenurodo projektuotojų, atlikėjų. Altorius statydavo, juos išlaikydavo mecenatai, fundatoriai, katalikiškos brolijos. D. Klajumienė buvusių Plungės maldos namų altorių istoriją aprašo taip gyvai, tarsi ji dabar juos matytų. Ji pažymi Gintališkės, Kantaučių, Platelių bažnyčiose esančių senųjų ir naujai pastatytų altorių vientisą kompozicijos ir deko stilių. Džiaugiasi gerai prižiūrimoje Lieplaukės bažnyčioje išlikusiais meno paminklais, liudijančiais meistrų talentą, savitą braižą, apgailestauja dėl Beržoro bažnyčios senųjų altorių apvertkinos būklės. Pristatydama kiekvienos šventovės altorių kompoziciją, dailėtyrininkė analizuoja altorių retabulų struktūras, proporcijas, dekoratyvinės drožybės pobūdį, stiliistiką, nurodo atsikartojančius baroko ar neobaroko elementus, akcentuoja altorių dermę su visa interjero erdve, įvardija paveikslus, skulptūras, įprasminančias altorių paskirtį.

Sakraliniuose pastatuose esančius paveikslus analizuoja D. Ramonienė, puikiai pažįstanti tapybos ir krikščioniškosios ikonografijos istoriją. Jai rūpi prikelti iš užmaršties sunykusius paveikslus, esančius pagalbinėse bažnyčių patalpose. "Menišku XVII–XVIII a. bažnytinės tapybos pavyzdžių Lietuvos bažnyčiose išliko gana nedaug. Šiuo metu beveik visur vyrauja daug menkesnės meninės vertės XIX a. altoriniai paveikslai", teigia autorė (p. 155). D. Ramonienė žavisi senaisiais Kryžiaus kelio stočių paveikslais Plungės bažnyčioje. Juose atsispindi nežinomo liaudies menininko tapysenos jautrumas: daugiafigūreose kompozicijose žmonių veidai atrodo nematerialūs, trapūs, nebutiški, sukuriantis giedrą nuotaiką, keliantys švelnią užuojautą. Nevienodos meninės vertės kitų Plungės dekanato bažnyčių paveikslai. Neretai vertingi kūriniai, kurie galėtų papuošti bažnyčią ir papildyti Žemaičių vyskupystės sakralinės tapybos rinkinius, laukia restauravimo, kiti, nekvalifikuotų restauratorių pertapyti, tapo primityvūs, jų spalvų gamos prarado dermę (Lieplaukės, Platelių bažnyčiose). Išlikę senieji paveikslai, tapyti bent kiek pasimokiusių liaudies menininkų, savaip transformavusių žinomų Europos dailininkų kūrinių siužetus, paplitusius ražiniuose ir litografijose, išlaiko tik pagrindinių personažų kompozicijos schemas. Jiems būdinga paprasta, aiški paveikslų struktūra, dažnai centriška, simetriška kompozicijos interpretacija, jautrus toninis modeliavimas. Kiekvienoje bažnyčioje D. Ramonienė rado tokių vertingų paveikslų, bet profesionalių dailininkų tapytų beveik neaptiko. Atvežtinė Tverų bažnyčios švč. Mergelės Marijos XV a. ikona – bizantinės tapybos tradicijos nenustatyto tapytojo darbas. Smulkiausias kompozicijos detalės "kartu sudaro dekoratyvų, vientisą, asketišką ir trapų ikonos meninį vaizdą" (p. 287). Tai profesionalo kūriny. Analizuodama paveikslus, autorė kartu aptaria jų aptaisus, kaip vertingą auksakalystės, juvelyrikos paveldą.

Kiekvienoje bažnyčioje gausu taikomosios dailės kūrinių. Juos apžvelgia L. Griciūtė. (Knyga visko neapėpė – nenagrinėti juvelyrų kūrinių, gal dėl to, kad jie sukurti nevietinių meistrų.) Tekstus papildo iliustracijos: Lieplaukės, Medingėnų, Žemaičių Kalvarijos relikvijorių, monstrancijų, Kulių komunistinės nuotraukos. Fotografijomis taip pat iliustruojamos Kantaučių, Lieplaukės, Gintališkės, Platelių klausyklos, unikali Platelių krikštykla, Šateikių umbrakulis, Beržoro piupitras, Medingėnų spintelė ir kita. L. Griciūtė aprašo Medingėnų bažnyčios baldus, analizuoja neogotikinio, ištaigingo penkivičio klaupito meninę formą ir dekorą. Autorė žavi ir banguojančių formų suolas-klaupas, ir sena skrynija su Žemaitijai būdinga liaudies puošyba. Daug dėmesio tyrėja skiria senajam bažnyčių procesijų inventoriui (sunkusiai religinio meno daliai), kurtam vietinių meistrų. Pasak autorės, prie seniausių procesijų atributų priklauso vėliavos, kurios ir šiuo metu yra neatskiriama procesijų dalis. Plungės bažnyčia 1675 m. turėjusi

26 vėliavas. Ilgainiui jų skaičius mažėjo. Rietavo šventovėje maždaug tais pačiais metais buvo 58 įvairaus dydžio, spalvų ir formų vėliavos. Išlikusios keturios vėlesnės vėliavikės, pasiūtos iš fabrikinės gamybos šilkinio ripso, siuvinėtos mašina. Kantaučių bažnyčia išlaikė XX a. pradžioje siuvinėtą dvisluoksnią vilnonę vėliavą, kuriai būdinga senoji vėliavų stilistika ir gamybos tradicija. Lieplaukės bažnyčios pagalbinėse patalpose tyrinėtoja surado 8 senas nenaudojamas XIX a. pabaigos procesijų vėliavas. Jose paveikslus, ornamentus įvairiausia technika išsiuvinėjo vietos moterys. Senų nenaudojamų vėliavų buvo rasta Gegrėnų, Žemaičių Kalvarijos bažnyčiose. Visų jų kompozicijos panašios – centre ištapytas ar išsiuvinėtas paveikslas, aplink jį daug siuvinėtų gėlių žiedų, kitos augalinės ornamentikos.

Vėliavoms savo puošyba yra artimi baldakimai. Jie buvo itin puošnūs, turėjo įprastinę formą: stačiakampis stogelio viršus mažai ar nedekoruotas, puošnūs, prabangūs paaukuoti baldakimo kraštai su katalikiškais simboliais, pakraščiai karpyti ir apsiūti šilkiniais ar metalo gijų kutais ir spurgais. Plungės dekanato šventovėse yra išlikę siuvinėtų, įdomia kompozicija puoštų senųjų arnotų, kapų, kitų liturginių rūbų. Jie tekstuose neminimi, keli iš Rietavo, Medingėnų, Žlibinų, Šateikių bažnyčių knygoje pristatyti nuotraukomis. Visa kūrėjo meninė išmonė skirta altorėlio retabulo kompozicijai, dažnai atkartojančiai bažnyčių altorius, paveikslus. Abiejų altorėlio pusių centre – įvairios formos, įvairia technika atliktas paveikslas, kartais juo vietoje įkomponuotos medinių skulptūrėlių grupės ar veidrodžiais puošti kryžiai, įmontuoti į kiaurapjūviu augaliniais ornamentais drožinėtus paaukuotus rėmus. XVIII–XIX a. sandūroje sukurtauose nešiojamuose altorėliuose, teigia autorė, atsispindi nuoseklus perėjimas nuo baroko prie klasicizmo. Meistrai ilgokai neatsisakė baroko citatų net istorizmo epochoje. Veidrodžiais puoštų altorėlių kituose Lietuvos regionuose neaptingama. Kryžinių veidrodinių altorėlių būta Platelių, Kantaučių, Plungės, Lieplaukės, Tverų, Vieviržėnų ir kitose Žemaitijos bažnyčiose.

Neatskiriami procesijų atributai buvo žibintai. Plungės dekanato bažnyčiose išlikę žibintai leido tyrinėtojai išskirti jų bendrus bruožus, būdingus Žemaitijos regionui. Visi jie įtaisyti ant ilgo medžio koto, įvairiokampiai (nuo šešiakampio iki dvylikakampio), vienžvakiai ar dvižvakiai. Skardos nameliai rombo formos – platėjančios iš apačios į viršų, o kartais išstėtos į šonus, – su paprasto ar spalvoto stiklo langeliais. L. Gričiūtė yra aptikusi ir puošnių saulutės pavidalo žibintų. Pagalbinėse bažnyčių patalpose tyrinėtoja surado senųjų būgnų. Visi jie panašūs: ant trijų geležies kojelių iškelti variniai katilai apvaliu dugnu, viršuje aptraukti oda; santūriai puošti šonai.

L. Gričiūtės taikomosios dailės tyrinėjimus papildė U. Tornau publikacija, kurioje aprašomos Platelių, Beržoro, Gintališkės bažnyčių įvairių stilių krikščionys, sakyklos, klausyklos, suolai. Anot autorės, įdomiausias ir puošniausias yra krikščionys ir sakykla Platelių šventovėje; Beržoro bažnyčioje esantis medžio piupitras išmoningai puoštas augalinio ornamento drožiniais.

Žemaitija garsėja kryždirbių tradicijomis. Plungės krašto kryžiais gėrėjosi istorikai, kultūrininkai, menininkai, keliautojai. Šioje knygoje geležinius kryžius su daugybe piešinių apžvelgia A. G. Zinkevičiūtė. Kaimo kalviai baroko ornamentus paprastino, transformavo. Viršūniniams sakralinių pastatų kryžiams būdingi abstraktūs kompozicijos elementai: kontūriniai apskritimai, plokštuminiai skrituliai, geometrinių formų variacijos asocijuojasi su visatos dangaus kūnais. A. Gudaitytė, rašydama apie Platelių, Beržoro, Gintališkės sakralinių statinių geležinius kryžius, teigia: "Žemaitijos sakralinių pastatų kryžiai, palyginti su analogiškos paskirties Aukštaitijos ar Dzūkijos dirbiniais, daug įvairesni ir puošnesni" (p. 628). Jų išskirtinumą įrodo puošybos elementų gausa ir įvairovė.

J. Klietkutė-Peleckienė analizuoja jauniausios Plungės dekanato Pakutuvėnų bažnyčios ir parapijos istoriją, daugiausia remdamasi vietos gyventojų atsiminimais.

P. Šverebas ir tylinčius Žemaitijos varpus prakalbina. Jis apibūdina jų prigimtį, išvaizdą, nustato amžių, charakterizuoja jų būdą, suranda jų "gimdytojus" Vokietijoje, Latvijoje, Rusijoje ir "brolius", esančius Lietuvoje, Lenkijoje, Latvijoje, Gudijoje. Seniausias varpas, anot P. Šverebo, yra Rietavo bažnyčioje. Jis buvo nulietas 1614 m.; pora dešimtmečių jaunesnis įsikūręs Plungės varpinėje (1646); puošnus ir tik dešimtį metų jaunesnis Platelių senasis varpas (1648). "Varpams, kaip ir žmonėms, sunkiai sekasi atlaikyti karus" (p. 795), – sako P. Šverebas. Jo duomenimis, beveik visos Plungės dekanato bažnyčios per karus neteko po porą senųjų varpų. Daugiausia jų išvežė vokiečiai per Pirmąjį pasaulinį karą. Vienas kitas senasis varpas ilsisi suskilęs, kai kurie pritapę prie naujųjų tarpukario metais įsigytų. P. Šverebas aprašo varpinių istorijas ir dabartinę jų būklę. Šio autoriaus tekstai išsiskiria iš kitų analitinių, logine seka rašytų. Jo pasakojimo stilius asociatyvus: sumini metus ar pavardę ir nukrypsta nuo pagrindinės temos – pasakoja to laiko įvykius, žmonių biografijas. Šitai pajavaina, pagyvina dėstymą.

Su Plungės dekanato bažnyčių vargonais supažindina jaunas vargonininkas ir mokslininkas G. Povilionis: jis apvažiavo visas Lietuvos bažnyčias, išmėgino visų vargonų skambesį, nustatė griežyklų, vamzdynų būklę, išstudijavo prospektų stilistinius bruožus, išsiaiškino vargonų meistrus, dirbtuves. Šio regiono vargonai, sukurti XVIII a. antroje pusėje, gana skirtingos vertės. Tverų bažnyčioje yra puikūs vargonai, tinkantys profesionaliam muzikiniam repertuarui, su puošniu prospektu dekoru. Unikalius Kantaučių bažnyčios vargonus tyrėjas rado gerokai sumaitotais vamzdžiais, bet įmanomais sėkmingai restauruoti. Autorius jautriai pasakoja apie Šateikių sodriai ir išraiškingai skambančius vargonus gal dėl to, kad jais yra griežęs M. K. Čiurlionis, susituokęs šioje bažnyčioje. Visa vargonų struktūra su puošniu prospektu yra gerų meistrų darbas, tik dabartinė jų būklė vargana. Prasčiausi vargonai yra Beržoro bažnyčioje – jie padirbti vietos savamokslinio meistro. G. Povilionio tekstuose daug profesionalių, ne vargonininkui sunkiai suprantamų terminų.

Šiuolaikinio dizaino leidinys – įspūdingo formato (25x35), apimties (828 p.). Jis gražiai apipavidalintas, gausiai iliustruotas. Sunkiai suvokiama, koks tai buvo mižiniškas knygos redaktorės B. Vinevičienės, dailininko A. Žviliaus, maketuotojos G. Kazlauskienės, koordinatorės L. Spelskienės darbas. Teko atrinkti šimtus fotografų T. Binkio, S. Butrimienės, M. Iršėno, S.Varno nuotraukų, derinti su tekstais, parinkti formatus, dydžius. Be kompiuterinės technikos pagalbos toks leidinys neįmanomas. Leidyklos archyve yra likę šimtai nepanaudotų nuotraukų. Prabangų knygos leidimą lėmė dosni plungiškio verslininko Bronislovo Lubio ir "Petro ofseto" spaustuvės parama.

VDA ir knygos autoriai yra dėkingi Lietuvos valstybiniam mokslo ir studijų fondui, rėmusiam ekspedicijas ir mokslinius tyrimus, kurių rezultatai ir pristatomi šioje monografijoje. Tai svariausias 2005 metų VDA leidyklos leidinys, kuris apimtimi ir išsamia analize šiuo metu ryškiai skiriasi nuo kitų knygų, pristatančių sakralinį paveldą mokslo visuomenei.

